

Ochrana přírody na modelových farmách ve Velké Británii

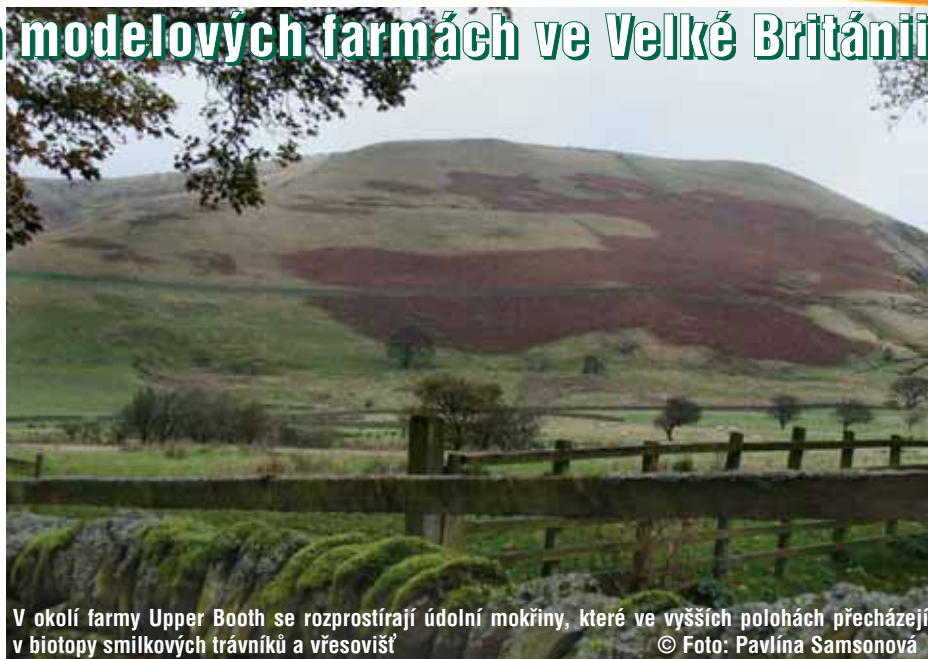
Tentokrát ve Zpravodaji navazujeme na článek o modelových farmách v Anglii z minulého čísla (2/2010). Jde o farmy, které zajímavě propojily zemědělské hospodaření s obnovou a údržbou zemědělské krajiny v souladu se zájmy ochrany přírody. Základní informace o principech agroenvironmentálních opatření (dále jen AEO) v severní Anglii jsme vám přinesli již v uplynulém Zpravodaji (7–8/2009), v článku nazvaném „Opatření pro přírodu Albionu“, ve kterém je popsána struktura anglických AEO a podmínky, které musí zemědělský podnik splnit v případě zájmu o získání podpor v rámci ELC, OELS nebo HLS.

Upper Booth Farm & Campsite, Edale, Hope Valley, Derbyshire

Druhou zastávkou při cestě po modelových farmách ve Velké Británii, které navštívili pracovníci Bioinstitutu společně s českými zemědělci, byla další demonstrační farma síť LEAF, na které hospodáří rodina Roberta Helliwella. Na celkové výměře 306 ha pastvin a 11 ha luk, což je méně než průměrná výměra farmy v této oblasti, pasou 400 bahnic, 120 jehnic a 10 beranů tradičního plemene Swaledale a 40 kusů skotu Belted Galloway. Pastviny se rozkládají na území Národního parku Peak District, a tak kromě ukázky vlastního hospodaření, nabízí veřejnosti v jedné ze stylových kamenných hospodářských budov i expozici fotografií, obrázků a informačních tabulí, které názorně dokumentují faunu a flóru v údolí Edale. Návštěvníkům je na pozemcích farmy k dispozici také kemp.

Zemědělství nemá v této oblasti s tvrdým podnebím a nedalekými průmyslovými centry Sheffield a Manchester příznivé podmínky a zaměstnává jen dvě procenta obyvatelstva. V nadmořské výšce od 278 do 600 m n. m. s průměrnými ročními srážkami okolo 1440 mm jsou sice půdy druhotně pestré, místy se však projevuje glejový nebo pseudoglejový proces (půda je zamokřená a velmi kyselá).

Chov ovcí je v současnosti v Anglii podle farmáře ztrátový, bez plateb za agroenvironmentální opatření by ztráta činila cca. 39 GBP na ovci a rok (např. samotné ostříhání ovce stojí 80 pencí, zisk z prodeje vlny je 30 pencí; a tak farmáři nechávají ovce stříhat pouze kvůli dodržování podmí-

V okolí farmy Upper Booth se rozprostírají údolní mokřiny, které ve vyšších polohách přecházejí v biotopy smilkových trávníků a vřesovišť
© Foto: Pavlína Samsonová

nek welfare). Zvířata jsou chována celoročně bez ustájení, sněhová pokrývka v této oblasti totiž dosahuje max. 10–15 cm a to po dobu asi jednoho týdne během zimních měsíců. V zimě jsou zvířata přikrmována senem a siláží.

duje lokálně herbicidy, což v ekologickém zemědělství nelze.

Agroenvironmentální opatření

Farma je dosud zařazena v jednom z dřívějších režimů opatření tzv. Countryside Stewardship Scheme (CSS). Protože ale část pozemků spadá do území národního parku, plní již nyní vyšší podmínky ochrany přírody (např. žádné hnojení průmyslovými hnojivy, omezení zatížení pastviny ve vyšších vřesovištních polohách, kdy na jednu ovci připadá 0,8 ha), chystá se po ukončení CSS přejít do režimu Higher Level

Problém zde způsobují pouze tzv. pastevní plevele

© Foto: Pavlína Samsonová

Stejně jako ovce, je i skot chován celoročně bez ustájení. Farma nemá vlastní porážku, a proto přírůstky prodává asi ve 2,5 letech; volečky na maso a jalovice na chov.

V okolí farmy se rozprostírají údolní mokřiny, které ve vyšších polohách přecházejí v biotopy smilkových trávníků a vřesovišť. Společenstvo pastvin vzhledem k nadmořské výšce a zatížení je druhotně poměrně pestré. Problém zde způsobují pouze tzv. pastevní plevele, kterým se dobytek vyhýbá kvůli nechutnosti (šřovík tupolistý – *Rumex obtusifolius*) a zejména na zamokřených kyselých půdách kvůli tvrdým listům (sítiny – *Juncus spp. div.*). Farmář je likvi-

Stewardship (HLS). Do ekologického zemědělství (OHL) nicméně farmář vstoupit nechce a nemůže, protože by musel mj. v rámci zajištění kontroly parazitů ovci oplotit své pozemky ve vyšších polohách, aby ovce nepřecházely na okolní pastviny (zbudování takového oplocení by bylo finančně náročné a správa NP by jej pravděpodobně nepovolila).

Tradiční anglické živé ploty („hedges“) jsou v této oblasti nahrazeny kamennými zídkami, jejichž obnova je podporována částečně z prostředků kraje a národního parku (25 GBP na 1 m²). Rovněž je finančně podporováno jejich doprovozní

Ochrana přírody na modelových farmách ve Velké Británii

Tradiční anglické živé ploty jsou v této oblasti nahrazeny kamennými zídkami

© Foto: Pavlína Samsonová

osázení plodonosnými křovinami, neboť oblast je zimovištěm migrujících druhů skandinávského ptactva.

Vhodně byla řešena ochrana vodních toků na pastvinách, které byly oploceny a rozšíření dřevinného břehového porostu, bylo ponecháno přirozené sukcesi (sukcese – vývoj společenstva spočívající v postupném a směřovaném nahrazování populací určitých druhů populacemi jiných druhů).

Významným zdrojem příjmu farmy jsou návštěvníci národního parku a lovci tetřivků. Tetřivci se vyskytují ve výše položených vřesovištích. K přímému prodeji nabízí farmář turistům maso a vejce.

Hopewell House Farm, Hay-a-Park, Knaresborough, North Yorkshire

Třetí a zároveň poslední navštívenou farmou byla rodinná farma Hopewell. Na farmě v současné době hospodaří již čtvrtá generace rodiny Websterů.

Tato severoanglická farma není zapojena v síti LEAF, ale slouží jako demonstrační farma organizace FWAG, což je poradenská skupina pro zemědělství a přírodu, která zajišťuje agroenvironmentální poradenství a snaží se motivovat zemědělce k šetrnému hospodaření na jejich farmách, k péči o zemědělskou i nezemědělskou půdu včetně historických památek, archeologických unikátů apod.

Bratři Websterovi obhospodařují 111 ha heterogenní půdy (od těžkých jílu po lehké písčité půdy). Farma se nachází v nadmoř-

Oplocení vodního toku je jedním z opatření AEO, kterým farmář může zvýšit druhovou biodiverzitu na farmě

© Foto: Stanislava Čížková

ské výšce pouze 50 m, srážky jsou zde časté – kolem 1000 mm za rok. Na úrodných hlinitých půdách pěstují pšenici, obhospodařování orné půdy je klasické, oře se do hloubky 15 a 30 cm, avšak hloubka a směr orby se střídají tak, aby nedocházelo k utužení podorniční vrstvy. Hnojí se třikrát ročně koňským a drůbežím hnojem. Pesticidy nepoužívají, více však z finančních než z environmentálních důvodů. Na nejméně úrodných plochách vysadili s podporou Countryside Commission (CC = orgán ochrany přírody) již v osmdesátých letech 20. století první les. V současné době pěstují i na dalších plochách rychle rostoucí dřeviny. Jejich pěstování je dotováno vládními lesnickými programy. Vlastní živočiš-

nou výrobu nemají, některé pozemky nechávají přepásat sousedovým stádem 350 ovcí (soused platí za každou ovci, kterou zde nechává pást). Příjem ze zemědělské činnosti tvoří pouze polovinu jejich příjmů; hlavním vedlejším příjmem je pronájem bývalých hospodářských budov pro účely trvalého bydlení.

Agroenvironmentální opatření

Farma je až do roku 2014 (stejně jako farma v údolí Edale) zařazena v dnes již uzavřeném režimu opatření Countryside Stewardship Scheme (CSS). Z ekonomických důvodů omezují průmyslové hnojení a postřiky, proto po roce 2014 pravděpodobně vstoupí do HLS. Rozsáhlá práce v oblasti ochrany přírody a údržby krajiny začala na farmě již v roce 1979, a tak se zde uplatňuje celá řada opatření, které nám farmáři společně s poradci ukázali.

Údržba lesa – vysazování výpěstků listnatých dřevin do stávajícího lesa zvyšuje druhovou i věkovou skladbu, zapojený porost je pak opět domovem a úkrytem pro mnoho druhů hmyzu, ptáků i savců.

Výsadba dřevin na orné půdě – převážně lísky obecné (*Corylus avellana*), součástí opatření je i závazek následné péče a údržby po dobu 15 let (podmínka dotace). Porost je nutné prořezávat, na jeho okraji udržovat šest metrů široký pás, který odděluje porost od okolní orné půdy a slouží jako zdroj potravy a úkryt pro ptáky a malé savce.

Zatravněné okraje polí a pastvin, tzv. margins, jsou travnaté pásy o šířce 2, 4, 6 až 12 m, které je potřeba udržovat bez postřiků, hnojení a v případě pastvin nepřepásat. Závazek je desetiletý. Klíčem pro volbu šířky zatravněného okraje je dohoda s farmářem, při jeho volbě platí podmínka, že pás nezabere více než 10 % z výměry půdního

Zatravněné okraje polí a pastvin je potřeba udržovat bez postřiků, bez hnojení a nepřepásané

© Foto: Pavlína Samsonová

bloku, na němž se nalézá. Je poskytována pouze náhrada ušlého zisku ze zemědělské půdy, nikoli platba za péči o tento pás (méně péče = vyšší environmentální efekt), tudíž za sečení trávy ani za likvidaci náletů dřevin se farmáři neplatí. V případě, kdy tyto okraje zarůstají buřením (např. ➔

Ochrana přírody na modelových farmách ve Velké Británii

→ podél živých plotů), nedochází ke snížení výměry pro platby na plochu zemědělské půdy (SAPS) – zarůstání je v zájmu ochrany přírody, proto je výměra pro platbu na plochu pro celou dobu kontraktu předem daná.

I Obnova a údržba tradičních živých plotů, které mohou být zastříhávány v různých periodách. Přitom platí – čím méně, tím lépe (nejvyšší platba je při zastřížení dvakrát za pět let). Při jejich zakládání se hojně používá opět líska, jejíž mladé výhonky jsou ohýbány a proplétány mezi ostatní keře; společně vytvářejí přirozené ohraničení pastvin a zároveň slouží jako

Malé výhonky lísky obecné (*Corylus avellana*) jsou v živých plotech ohýbány a proplétány mezi ostatní keře © Foto: Pavlína Samsonová

úkryt pro malé savce a hnízdiště pro ptáky. Kolem živých plotů se udržují zatravněné pásy 2–6 m široké, které se 1x ročně (obvykle v září) sečou křovinořezem, aby nezarůstaly náletem.

I Péče o maloplošné mokřady na zemědělské půdě – při běžném hospodaření by byly tyto mokřady odvodněny do skruží; zde jsou ale 1x ročně sekány (po 15. 7.), plevelé (zejm. bodláky – *Carduus spp. div.*, kopřiva dvoudomá – *Urtica dioica*, pcháče – *Cirsium vulgare*, *C. arvense*) a bodově chemicky likvidovány.

I Kout pozemku ponechaný ladem „field corner“ – jde o část pozemku (nejčastěji odlehlý, příliš sklonitý či jinak špatně dostupný kout orné půdy či intenzivní pastviny), kde se farmář pětiletým kontraktem za-

váže zdržet se všech zemědělských činností (tedy zcela bez hnojení, seče, pastvy apod.). Platby na plochu nejsou ovlivněny; jediným omezením je, že field corner smí zaujímat max. dva ha za každých 20 ha přílehlých stejně využívaných ploch (orná půda, resp. intenzivní pastvina). Toto podopatření je v současnosti dostupné již ze základní úrovně AEO (ELS).

I Orná půda ponechaná ladem – jde o desetiletý závazek, přípustné jsou jen nízké dávky organického hnojení (zdrojem jsou sousedovy ovce, koně a slepice), bez pastvy, přisev regionální směsí, produkce sena.

Pozn.: standardem cross-compliance jsou v Anglii minimálně dva metry široké zatravněné pásy kolem krajinných prvků.

Postřehy na závěr

I V Anglii je zcela běžné, že příjem ze zemědělské činnosti není jediným zdrojem příjmu farmáře. Vedlejší příjem z nezemědělské činnosti, jehož výše není zákonem omezena jako např. v ČR, je podle výpovědi farmářů nevyhnutelný a ve většině případů tvoří zhruba 50 % (!) příjmů.

I V režimu vyšší úrovně ochrany (opatření HLS) na rozdíl od základní úrovně (ELS) dostávají zemědělci platbu za zřízení veřejného přístupu na pozemky a přez ně (jiná sazba za pěší a jiná za jezdce na koních). Veřejný přístup je nicméně garantován ze zákona, proto je farmář v ELS povinen přístup zabezpečit bez nároku na kompenzaci nákladů.

Pavlína Samsonová, Stanislava Čížková,
a Alena Malíková

Bioinstitut, o. p. s.

Pavel Kapler,

ÚZEI, Oddělení agroenvironmentální politiky, Brno

Zpravodaj Ekozemědělci přírodě
připravil Bioinstitut, o.p.s Olomouc

Vaše názory a připomínky na:
marketa.sablikova@bioinstitut.cz
nebo tel.: 585 631 178

Kout pozemku ponechaný ladem – „field corner“

© Foto: Pavlína Samsonová

Péče o maloplošné mokřady na zemědělské půdě
© Foto: Pavlína Samsonová

Bioinstitut, o.p.s., Mendelova
univerzita v Brně a Agritec, s.r.o. si
Vás dovolují pozvat na seminář

LUSKOVINO-OBILNÍ SMĚSKY v ekologickém zemědělství – nové poznatky pro praxi

KDY: úterý 9. března 2010

KDE: Krajský úřad kraje Vysočina
Žižkova 57, 587 33 Jihlava
Seminární místnost B 3.16

PROGRAM

9.30 Zahájení

LOS a kvalita půdy v EZ

Prof. Dr. Ing. Šarapatka, CSc. – UP
Olomouc

Agrotechnické parametry pěstování LOS (odrůdy, výnosy)

Ing. Huňady – Agritec, s.r.o.

Vliv podílu hrachu v LOS na výskyt hmyzích škůdců, chorob a plevelů

Ing. Seidenglanz, Ing. Vaculík, PhD.,
Mgr. Ondráčková – Agritec, s.r.o.

12.00–13.00 oběd

Možnosti využití LOS pro výživu přezývkavců

Ing. Pozdíšek, CSc. – VÚCHS Rapotín

Ekonomika pěstování LOS

Doc. Ing. Jaroslav Jánský, CSc.,
Mendelova univerzita v Brně

Praktické zkušenosti s pěstováním LOS v EZ

Ing. Lačňák – Bioinstitut, zástupci
zúčastněných farem LCI 2009

Předpokládaný konec v 15 hodin.

Informace pro účastníky:

Účast prosím závazně nahlaste do 5. března,
e-mail: info@bioinstitut.cz, tel.: 585 631 182
Kontaktní osoba: Ing. Lačňák (mob.:
774 020 212), registrační poplatek
60 Kč (zahrnuje oběd)

Projekt LCI Organic je financován Finančními mecha-
nizmy EHP a Norska a státním rozpočtem ČR prostřed-
nictvím Fondu pro podporu výzkumu.